

Նոր մշակութային քաղաքականություն Հայաստանի մարզերի համար

*Մշակույթի և ստեղծարարության
ոլորտի
Քաղաքականության ամփոփագիր*

№19

5/12/2017

Ալեքսանդր Գրիգորյան
Արտավազդ Խալաթյան
Գոհար Մնացականյան
Մարիամ Օհանյան
Սեդա Պապոյան
Շողակաթ Գալստյան

ՄԵՂՄԱԳԻՐ

Մշակութային միջոցառումներն այժմ կենտրոնացած են մայրաքաղաքում, և վարչապետը իր՝ «Հայաստան 2020. հավասարակշռված սոցիալ-տնտեսական զարգացում» ելույթում ընդգծեց տարածաշրջաններում մշակութային գործունեության զարգացման կարևորությունը: Պատճառ է, վերջին հինգ տարվա ընթացքում 3%-ով արտագաղթի աճն է՝ համաձայն 2017 թվականի մարդահամարի տվյալների:

Արվեստի համայնքը ամենաազդված ոլորտներից է, քանի որ ՀՀ մշակույթի նախարարությունը աջակցում է կազմակերպություններին, բայց ոչ անհատներին (ժողովրդի արվեստագետների մեծամասնությունը): Վերջին տարիների ընթացքում երկրից հեռացող արվեստագետների թիվը հատկապես աճել է Հայաստանի փոքր քաղաքներում: Հետևաբար, երիտասարդ արվեստի ոլորտի շրջանավարտները դժվարանում են ծննդավայր վերադառնալ մշակութային միջավայրի կամ մասնագիտական աճի հնարավորությունների բացակայության պատճառով:

Ինչևէ, կան լավագույն փորձի օրինակներ: Բազրատ եպիսկոպոսը չորս տարվա ընթացքում ակտիվացրեց Տավուշի մարզի մշակութային և հասարակական կյանքը՝ կազմակերպելով Հաղարծինի մշակութային շաբաթ, Արվեստի եւ արհեստների կենտրոն, Սահմանի երաժշտական փառատոն և Մեղրի փառատոն, ինչը ստեղծեց աշխատատեղեր երիտասարդների համար:

Մշակույթի նախարարությունը հավաքական ներուժ է և կարող է դառնալ մի հարթակ, որտեղ պետական և ոչ կառավարական/անկախ ոլորտները կարող են հանդիպել, հաղորդակցվել և զարգանալ:

ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Այս տարբերակը արդյունավետ մատուցելու համար նախարարությունը կարող է կենտրոնանալ երկու առաջնահերթությունների վրա:

1. Մշակութային ոլորտի մասնագետների համար նպատակաուղղված դասընթացների մատուցում
2. Ապակենտրոնացում

Առաջին քայլերից մի քանիսը կարող են լինել.

- Տարածաշրջաններում մշակութային մասնագետների վերապատրաստման դասընթացների մատուցում:
- Պահանջել, որ տարածաշրջանային միջոցառումները լինեն ազգային մշակութային միջոցառումների պետական ֆինանսավորման նախապայման:
- Հիմնել ազգային մշակութային տվյալների շտեմարան:
- Մշակել մանկապարտեզների, նախակրթական և միջնակարգ դպրոցների արվեստի դասընթացների ուսումնական ծրագիր:
- Մշակել ազգային զբոսաշրջության խթանման ծրագիր միջգերատեսչական թիմի կողմից

ԾՐԱԳՐԻ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՀ մշակույթի նախարարությունը գործադիր իշխանություն է, որը զարգացնում և իրականացնում է Հայաստանի Հանրապետության կառավարության մշակութային ոլորտի հիմնական քաղաքականությունը: Նախարարության գործողությունները տրամադրվում են կառուցվածքային և անհատական միավորումներ (բաժիններ, ստորաբաժանումներ և գործակալություններ), 84 պետական ոչ առևտրային կազմակերպություններ (թատրոններ, համերգասրահներ, թանգարաններ, գրադարաններ, կրթական հաստատություններ) և փակ բաժնետիրական ընկերություններ: Նախարարությունը նաև համագործակցում է ՀԿ-ների և այլ կազմակերպությունների հետ: Նախարարության նպատակն է (http://mincult.am/purpose_activity.html) պահպանել և հարստացնել մշակութային ժառանգությունը, զարգացնել և խթանել ժամանակակից արվեստը: Այս նպատակներին հասնելու համար նախարարությունը մշակում է օրինագծերի նախագծեր, թիրախային ծրագրեր, ռազմավարություններ, հասկացություններ և կարճաժամկետ զարգացման ծրագրեր, որտեղ հիմնական շեշտը դրվում է օտարերկրյա պետական և միջազգային կազմակերպությունների, տեղական կառավարական և տարածքային կառավարման մարմինների, ստեղծարար միությունների եւ մշակութային ուղղվածություն ունեցող ոչ կառավարական կազմակերպությունների (ՀԿ-ներ) համագործակցության վրա:

Հայաստանում մշակութային քաղաքականության (www.mincult.am) իրականացումը պետության կողմից տեղի է ունենում հիմնականում՝

1. Դասակարգման տեսություն, որը հաշվի է առնում ընդհանուր զարգացման միտումները, տվյալ սոցիալական համակարգի գաղափարախոսությունը և ձեռքբերումները սոցիոլոգիայում և մշակույթում:
2. Մշակութային քաղաքականության համար խելամիտ նպատակների և խնդիրների սահմանում:
3. Մշակութային քաղաքականության մեթոդաբանության մշակումը և մշակութային քաղաքականության նպատակների իրագործումը:

Ներկա իրավիճակ

Ինչևէ, 25 տարի առաջ անկախությունը վերականգնելուց ի վեր նախարարությունը չի ուրվագծել Հայաստանում մշակութային ոլորտը կամ բացահայտել դրա զարգացմանն աջակցելու ուղիները: Մշակութային կառավարման որակավորում ունեցող քիչ մասնագետներ կան: Երևանի թատրոնի և կինեմատոգրաֆիայի պետական ինստիտուտում չորս ուսանող ուսումնասիրում է մշակութային կառավարում: Բայց 21 տարեկանում՝ ավարտելուց հետո, ըստ օրենքի՝ չեն կարող դիմել պետական ոլորտում կառավարման պաշտոնի, որտեղ նվազագույնը պահանջվում է 10 տարվա աշխատանքային փորձ: Հետևաբար, շատ բեմադրող ռեժիսորներ, ձայնային ինժեներներ, լույսի եւ պատկերի խմբագրեր, մշակութային արտադրության աշխատակիցներ իրենց կրթությունը արտերկրում են ստացել: Այդ պատճառով ստիպված դիմում են արտերկրյա օտարերկրյա մասնագետների օգնությանը:

Վերջին տարիներին երկրից հեռացող արվեստագետների աճը հատկապես զգալի է փոքր քաղաքներում: Երիտասարդ արվեստի շրջանավարտները դժվարանում են տուն վերադառնալ մշակութային միջավայրի կամ մասնագիտական աճի հնարավորությունների բացակայության պատճառով: Լավագույն կանխատեսումներով իրենք դառնում են դպրոցի ուսուցիչներ: Ինչն իր հերթին բերում է փոքր քաղաքներում և գյուղերում իրենց ստեղծարար և տաղանդավոր ներուժի կորստին, որը ենթադրում է նորարար և ստեղծարար զարգացման հնարավորությունների կորուստ: Շատ երիտասարդներ տեղափոխվում են Երևան աշխատանք փնտրելու համար հատկապես ստեղծարար ոլորտում: Երևանում կա 17 պետական թատրոն, բայց միայն ինն են մայրաքաղաքից դուրս գտնվում: Այս հարաբերակցությունն արտացոլվում է մյուս մշակութային ոլորտներում:

Հայաստանը կարող էր հակադարձել այս միտմանը՝ խթանելով և աջակցելով Հայաստանի փոքր համայնքներում երկարատև, կանոնավոր, մշակութային միջոցառումներ (փառատոներ, մրցանակաբաշխություններ և մշակութային օրեր): Կան լավագույն փորձի օրինակներ: Բագրատ եպիսկոպոսը չորս տարվա ընթացքում ակտիվացրեց Տավուշի մարզի մշակութային և հասարակական կյանքը՝ կազմակերպելով Հաղարծինի մշակութային շաբաթ, Արվեստի եւ արհեստների կենտրոն, Սահմանի երաժշտական փառատոն և Մեղրի փառատոն, ինչը ստեղծեց աշխատատեղեր երիտասարդների համար: Այժմ կան երիտասարդներ, ովքեր վերադառնում են իրենց հայրենի քաղաք:

Տարածաշրջաններում լայնորեն մշակութային ոչ ֆորմալ կառույցներին հասնելու համար հարկավոր է ֆինանսական և ոչ ֆինանսական աջակցություն զարգացնելու մշակութային ինկուբատորներ և արվեստանոցներ, ինչպիսիք են պետական աջակցություն, դրամաշնորհներ, և բիզնես հատվածի լոբինգ մշակույթի աջակցման համար: ՀԿ-ները և մշակութային խմբերը, ովքեր պլանավորում են խթանել համայնքների մշակութային ուրվագիծը, տարատեսակ ֆինանսական և ոչ ֆինանսական միջոցների աջակցության կարիքն ունեն, ինչպիսիք են պետական աջակցություն, դրամաշնորհներ:

Տարածաշրջանային մշակութային կենտրոններին հարկավոր է հատուկ ուշադրություն իրենց հետխորհրդային կարգավիճակից, նյութական ապահովումից, մարդկային ռեսուրսներից և մեթոդաբանությունից ձերբազատվելու համար: Տեղական մշակութային համայնքները վերակենդանացնելու համար արդյունավետ կլինի իրականացնել պետական ծրագիր, որը երիտասարդ մշակութային շրջանավարտներին կընդունի այս կենտրոններում և կտրամադրի փոքր դրամաշնորհներ փորձնական նախագծեր իրականացնելու համար:

Շատ հայեր արձակուրդն անցկացնում են իրենց երկրից դուրս և՛ տնտեսական, և՛ մշակութային պատճառներով: Սա այն պատճառով է, որ Բաթումիում (Վրաստան) արձակուրդն ավելի էժան է, քան Հայաստանում: Ազգային զբոսաշրջությունը պետք է զարգացնի մարզերի համար ենթակառուցվածքներ և ներդրումներ կատարի տնտեսության մեջ: Օրինակ՝ երեք աստղանի հյուրանոցում մնալը Սևանում արժե 60\$, իսկ Բաթումիում՝ 40\$:

Առաջարկություններ՝

Այս տարբերակը արդյունավետ մատուցելու համար նախարարությունը պետք է կենտրոնանա երկու առաջնահերթությունների վրա:

1. Մշակույթի մասնագետներին նպաստակալին վերապատրաստման մատուցում

Հայաստանում երկարաժամկետ կրթության աճող պահանջարկը նշանակում է, որ տարբեր տարիքային խմբերի և զբաղվածության մասնագետներ պատրաստ են տարատեսակ վերապատրաստման դասընթացներին միանալ նոր հմտություններ և ունակություններ կառուցելու, իրենց գիտելիքները թարմացնելու և փորձառությունը զարգացնելու համար: Մասնագիտական վերապատրաստման և կրթության այս նոր ծարավը կարող է խթանել զարգացման հնարավորությունները:

Հայաստանը կարող է մշակել վերապատրաստման ծրագիր՝ թիրախավորելով մշակութային մասնագետներին, ինչը կզարգացնի մասնակիցների ներուժը և կհամապատասխանի ժամանակակից չափանիշներին: Զուգահեռաբար կարող են մշակվել նաև մշակույթի կառավարիչների համար վերապատրաստման ծրագիր, որը կարող է հյուրընկալվել միջազգային փորձագետների կողմից: Նրանք կարող են պատրաստել տեղացի վերապատրաստողներ, ովքեր կշարունակեն վերապատրաստում և հավաստագրված ծրագրեր մատուցել բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների և այլ մասնագիտական մարմինների հետ համագործակցությամբ: Մա կատեղծի նոր հուսալի «դպրոց», որը պատասխանատու կլինի կոնկրետ մասնագիտացմամբ մշակութային մասնագետների վերապատրաստման և որակավորման ուղղությամբ:

2. Ապակենտրոնացում

Ապակենտրոնացման քաղաքականության կայուն և երկարաժամկետ մոտեցումը կարող է ուղղվել մշակութային կառավարիչների արտագաղթին և խթանել մշակութային մթնոլորտի զարգացմանը մարզերում և գյուղական շրջաններում:

- Տարածաշրջանային մշակութային ոլորտը պետք է հյուրընկալի մասնագիտական քուլեջներ և բարձրագույն ուսումնական հաստատություններ: Այս կրթական և վերապատրաստման կենտրոնները կթիրախավորեն մշակութային մասնագետների և կընդլայնեն մասնագիտական հնարավորությունների շարունակական զարգացումը: Այս մշակութային գործողությունները կդառնան հարթակ, որտեղ և՛ անկախ, և՛ պետական մշակութային գործողությունները կմիավորվեն որպես կրթական և մշակութային ծրագրերի մի մաս: Կրթական ծրագիրը պետք է զարգանա օտար փորձագետների հետ համագործակցությամբ,

ովքեր կվերապատրաստեն տեղացի փորձագետներին և մասնագետներին կենտրոնների կայունությունը ապահովելու համար:

Տարածաշրջանային մշակութային ցանցի ստեղծումը կհեշտացնի հաղորդակցությունը, համագործակցությունը և շրջագայությունների կազմակերպումը:

- Մշակույթի նախարարությունը կարող է ակտիվացնել քաղաքի, գյուղի և շրջանների մշակութային կյանքը և ենթակառուցվածքները, ինչպիսիք են մշակույթի տներ, կինոթատրոններ:

- Նախարարությունը կարող է աշխատել տեղական մշակութային դերակատարների հետ՝ օժանդակելով համայնքների ներկայացուցիչներին ստորաբաժանումներում և տրամադրելով ֆինանսական օգնություն:

- Կարող են լինել կենտրոններ, որոնք բացահայտում և զարգացնում են տաղանդներ յուրաքանչյուր տարածաշրջանում: Այս հաստատությունները կարող են խթանել զբաղվածությունը և մշակութային կյանքն իրենց մարզում, գյուղում կամ քաղաքում: Այս մշակութային տները կարող են պատասխանատու լինել տեղական ներկայացուցիչների կողմից և կարող են ունենալ վերապատրաստման ծրագրեր բարձրորակ մշակութային արտադրանք ստեղծելու համար և ակտիվացնեն ինքնակառավարումը, հետևաբար աջակցեն ապակենտրոնացմանը:

- Օրենսդրական փոփոխությունը պետք է օժանդակի մարզերի, զբոսաշրջային ընկերությունների և ձեռներեցությունների միջև ճկուն համագործակցությունը զարգացնելու ամսական երեք անգամ պատկերասրահների, թանգարանների, հուշարձանների, մշակութային վայրերի և թատրոնների այցելությունները տարածաշրջաններում: Մա կօգնի արթնացնել զբոսաշրջիկների հետաքրքրությունը Հայաստանի նկատմամբ և կխրախուսի բացահայտել նոր և յուրահատուկ ուղղություններ: Բարձրորակ հասարակայնության հետ կապերի մասին նյութերի զարգացումը և պահանջարկի բարձրացումը կնպաստի հարմարությունների բարելավմանը:

- Տեղական տարածաշրջանային շահառուները պետք է ստեղծեն նոր մեխանիզմներ և օգտագործեն ունեցածը, որոնք վերահսկում, պաշտպանում և կիրառում են մշակութային իրավունքները և մտավոր սեփականությունը: Հեղինակային իրավունքների խնդիրն ավելի մանրագնին վերլուծություն է պահանջում: Ճշգրիտ աշխատող հեղինակային իրավունքի համակարգի անհրաժեշտություն կա, որը թույլ կտա հեղինակներին վարձատրվել վաճառքի ժամանակ, իսկ ներկայումս արվեստագետները գումարը

պահանջում են վաճառքից առաջ: Ճկուն համակարգը կընդգրկի մշակույթով հետաքրքրվող մարդկանց, կխթանի մշակութային արժեքների առաջխաղացումը, ստեղծագործական նախաձեռնությունները, կստեղծի մրցակցություն և կուղղորդի զարգացումը:

- Տոմսեր վաճառելու ներկայիս քաղաքականությունը տեղացի և միջազգային այցելուների համար խտրական է: Սա նաև վերաբերում է տաքսիների, բացօթյա շուկաների գներին և այլ հաստատություններին, որոնք զբոսաշրջիկների հետ են աշխատում:

- Մարզերում հիմնական և տարրական դպրոցները կարող են ավելի շատ արվեստի դասընթացներ ունենալ մշակույթի նկատմամբ հետաքրքրություն զարգացնելու համար: Երևանում աշակերտները այցելում են մշակութային միջոցառումներ ըստ դպրոցական ծրագրի: Մարզերում սա կբարձրացնի միջանձնային մշակույթի ընդհանուր մակարդակը, ինչը կխթանի քննադատական մտածողությունը:

Հաջորդ քայլեր

1. Մատուցել թիրախավորված վերապատրաստումներ մշակութային մասնագետների համար: Հատուկ նախագծված դասընթացները կընդլայնեն սկանակ արվեստագետների դրամահավաքի, հասարակայնության հետ կապերի, ծրագրերի կառավարման, մարքեթինգի հմտությունները ոչ առևտրային ոլորտում:

2. Ապակենտրոնացում. Նախարարությունը պետք է իր քաղաքականության մասը դարձնի մշակութային միջոցառումների (փառատոններ, տոնավաճառներ և ցուցադրություններ) պետական հովանավորումը տարածաշրջաններում ճյուղեր կամ միջոցառումներ ունենալու: Ժամանակի ընթացքում սա կհանգեցնի տարածաշրջաններում միջոցառումների կազմակերպմանը և կզարգացնի ազգային և միջազգային մշակութային զբոսաշրջությունը:

3. Ստեղծել ընդհանուր և հասանելի տվյալների շտեմարան մշակութային ենթակառուցվածքների համար: Նախարարությունը կարող է հետևել և համակարգել այս գործընթացները, որպես երկարաժամկետ պլանավորման մաս:

4. Մշակույթի նախարարությունը կարող է համագործակցել Կրթության նախարարության հետ զարգացնելու ուսումնական ծրագիր մանկապարտեզներում, հիմնական և միջնակարգ դպրոցներում արվեստի դասընթացների ընդգրկման համար: Նախարարությունը նաև պետք է երեխաներին փոքր հասակից խրախուսի գնալ դպրոցական թատրոնի, պարի և երգի դասերին և սիրել արվեստ: Սա կարող է արվել գովազդի, թիրախային դրամաշնորհի և հատուկ ծրագրերի միջոցով:

5. Միջգերատեսչական թիմը կարող է մշակել ազգային զբոսաշրջության զարգացման ծրագիր, որը կբարելավի ճանապարհների ենթակառուցվածքը, տարածաշրջաններում բնակեցման մշակութային քաղաքականություն, որն առաջարկում է ընտանիքների հետ էժան բնակություն կամ գյուղական համայնքներին տրամադրում է դրամաշնորհներ դատարկ շինություններն արձակուրդի վայր դարձնելու համար: Սա կաջակցի սոցիալական ձեռներեցության զարգացմանը փոքր քաղաքներում:

Գրականության ցանկ

Հարցազրույցներն իրականացվել են՝

ՀՀ մշակույթի նախարարության ներկայացուցիչների

Տավուշի մարզ՝

- Արվեստի և երաժշտության դպրոց՝ Հայկ Բադալյան
- Մշակույթի տուն՝ Արմեն Մելիքյան
- Սուրբ Հովհաննես եկեղեցու (Բերդ) քահանա Արամ

Գեղարքունիքի մարզ

- Սևանի երիտասարդական ակումբ՝ Գոհար Մնացականյան
- Արվեստագետների տուն հանգստավայր՝ Կարեն Ազամյան

Շիրակի մարզ

- Պետական դրամատիկական թատրոն՝ Տիգրան Վիրաբյան
- Ազատի կենտրոն՝ Գայանե Գրիգորյան

Օրենքների և վերաբերող հղումներ

http://mincult.am/armenian_rules.html

<http://mincult.am/Inter.html>

<http://armstat.am/en/>

Մեթոդաբանություն

Մեր աշխատանքային խումբը բաղկացած է դասախոսներից, արվեստագետներից, հասարակայնության հետ կապերի և մեդիա մասնագետներից, սոցիալական ձեռներեցներից, ովքեր Երևանից և մարզերից են: Մենք հարցաշար ենք մշակել տեղական կառավարության, շահառուների և մշակութային դերակատարների համար: Մեր ուշադրությունը կենտրոնացրել ենք մշակույթի մասին պաշտոնական փաստաթղթերի և կառավարության ներկայացուցիչների հարցազրույցների վրա: Նաև սկսեցինք վերլուծել միջազգային կազմակերպությունների մշակութային միջամտությունները: Հիմնական առաջարկությունները պարզելուց հետո առանձնացնենք առաջնային երկուսը. մատուցել թիրախավորված վերապատրաստման դասընթացներ մշակութային մասնագետների համար և ապակենտրոնացում: Մենք կենտրոնացել ենք այս երկուսի վրա, քանի որ սրանք ամենակարճ ճանապարհն են լսարանին հասնելու համար: Ակտիվորեն ներառված լինելով մշակութային գործունեության մեջ՝ մենք տեսնում ենք, որ մասնակցային միջամտությունը ոլորտի հետ փոխազդեցության ամենաարդյունավետ միջոցն է: Հատուկ վերապատրաստված մասնագետները կգարգացնեն մարզերը, որտեղ անհրաժեշտ մշակութային մթնոլորտ կստեղծվի:

Ծանոթություն

Ձեկույցը մշակվել է ԵՄ՝ Արևելյան գործընկերության «Մշակույթ և ստեղծարարություն» ծրագրի աջակցությամբ: Սույն զեկույցի բովանդակությունը չի արտացոլում Եվրոպական միության պաշտոնական կարծիքը: Հրատարակությունում զետեղված տեղեկատվության և տեսակետների համար ողջ պատասխանատվությունը կրում են հեղինակները:

Եվրոպական միության՝ Արևելյան գործընկերության «Մշակույթ և ստեղծարարություն» ծրագրի նպատակն է՝ ապահովել մշակութային ու ստեղծարար ոլորտների աջակցությունը, ինչպես նաև նպաստել նրանց ներդրման մեծացմանը Հայաստանում, Բելառուսում, Ադրբեջանում, Վրաստանում, Մոլդովայում և Ուկրաինայում՝ կայուն մարդասիրական, սոցիալ-տնտեսական զարգացման մեջ: